

UDK 821.163.6.09Cankar I.
Zdravko Šolak
Visoka poslovna škola Novi Sad, Srbija
zdrsolak@yahoo.com

RABA IZRAZA *OČI SO GLEDALE* V DELIH IVANA CANKARJA

Podlaga za raziskavo je bila skupina 329 povedi iz del Ivana Cankarja, ki vsebujejo kompaktne izraze *oči so gledale*, *so gledale oči*, kakor tudi povedi, ki vsebujejo te tri besede, ločene z drugimi besedami. Take povedi je Ivan Cankar uporabljal za opis moških in ženskih literarnih oseb. Pojavljanje takih povedi v delih, njihov razpored v romanih in njihova dolžina so raziskani s kvantitativno metodo. Klasifikacija skupine je izvedena glede na uporabo prislovlj ob glagolu »gledati«.

Ključne besede: klasifikacija, pripovedna tehnika, kakor-konstrukcija, dolžina povedi

Sentences containing the compact phrase *oči so gledale* 'the eyes were looking', as well as phrases in which these three words are separated by some others, were isolated in works by Ivan Cankar and included in a set of 329 examples that served as a basis for research. Such phrases were used by Cankar in describing both male and female characters in various circumstances. The occurrences of such phrases in his works, their distribution in novels, as well as their length were examined quantitatively. The classification of a set of isolated examples was performed with regard to the use of adverbs with the verb *gledati* 'to look'.

Keywords: classification, narration technique, as-construction, sentence length

1 Uvod

V delih Ivana Cankarja se na več mestih pojavlja opis oči neke osebe.¹ V pričujočem raziskovanju je pozornost usmerjena na opise, v katerih se v sklopu ene povedi, pojavljajo besede *oči*, *so*, *gledale* in tvorijo obliko [o, s, g]. Npr. *temne oči so gledale jasno in mirno* (Cankar 1975, knj. 15: 189); *veselo so gledale oči iz svetlih lic* (13: 111).² V teh primerih se kot podlaga za obliko [o, s, g] pojavljajo kompaktni tročleni izrazi s strogim besednim redom, *oči so gledale (OSG)* in *so gledale oči (SGO)*. V Cankarjevih proznih delih smo našli 157 povedi, v katerih se pojavi izraz *OSG*, in 19 povedi, v katerih se pojavi izraz *SGO*.

Besede iz oblike [o, s, g], v nekaterih povedih ne oblikujejo kompaktnega izraza, temveč so ločene z drugimi besedami, npr. *od daleč so gledale samo še milosti in*

¹ Iz korpusnega raziskovanja Primoža Jakopina je razvidno, da besedo »oči« v Cankarjevih delih odlikuje velika frekventnost med samostalniki (Jakopin 2001: 475). V Cankarjevi kmečki prozi so pri omenjanju delov telesa oči na prvem mestu (Hladnik 2009: 66).

² V pričujočem delu so vsi primeri iz Cankarjevih del iz iste izdaje (Cankar 1967–1976). Za vse primere bomo uporabljali poenostavljeni način navajanja: s prvo številko v oklepaju je označena številka knjige, z drugo pa stran.

usmiljenja polne oči (11: 50), *veselo so gledale njegove svetlosinje oči* (15: 260). Najdeno je bilo 153 takih povedi. Tako je v združeno skupino vključeno 329 povedi, ki so podlaga pričujočega raziskovanja.

Avtor si je prizadeval za popoln zajem.³ Upoštevana so bila vsa Cankarjeva dela, razen poezije in dram. Za iskanje sta bila uporabljena elektronska vira *Wikivir* in korpus *Nova beseda*. Velika pojavnost izraza *oči so gledale* in njegovih variant v delih znamenitega pisatelja si že sama po sebi zasluži pozornost in analizo.

Osnovni vpogled

V Tabeli 1 so navedena dela, v katerih je število pojavljanj oblike $[o, s, g]$ večje od tri. Na podlagi razmerja med dolžino dela s in številom pojavljanj n je izveden kazalnik o intenzivnosti rabe, s/n .

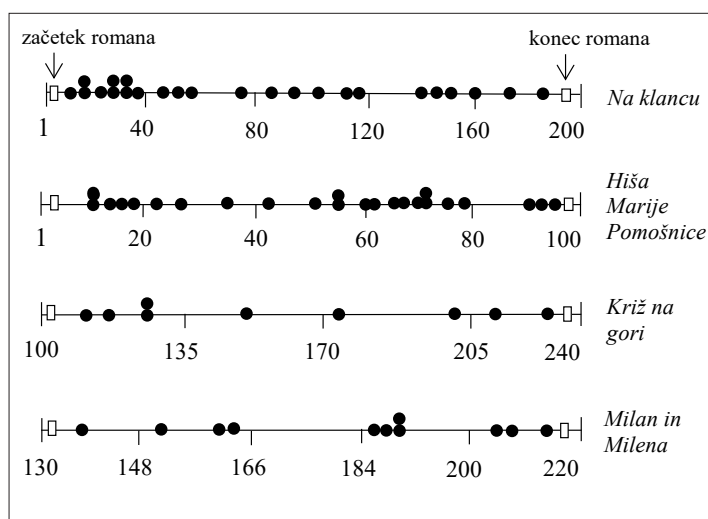
Tabela 1: Oblika $[o, s, g]$ v Cankarjevih delih (s – obseg besedila, strani, n – število pojavljanj oblike $[o, s, g]$).

Zap. št.	Delo	Leto	s	n	s/n
1	Popotovanje Nikolaja Nikiča	1900	49	4	12,2
2	<i>Tujci</i>	1901	137	5	27,4
3	<i>Na klancu</i>	1902	187	24	7,8
4	Življenje in smrt Petra Novljana	1903	185	15	12,3
5	Šivilja	1903	12	5	2,4
6	<i>Hiša Marije Pomošnice</i>	1904	95	24	3,9
7	Na pragu	1904	61	6	10,2
8	<i>Križ na gori</i>	1904	134	13	10,3
9	Gospa Judit	1904	96	5	19,0
10	Polikarp	1905	57	9	6,3
11	Potepuh Marko in Kralj Matjaž	1905	91	5	18,2
12	<i>Martin Kačur</i>	1906	147	8	18,3
13	Ženitba kancelista Jareba	1907	51	6	8,5
14	V samoti	1908	38	6	6,3
15	Novo življenje	1908	106	7	15,1
16	Ministrant Jocek	1909	50	5	10,0

³ Ležeči ali krepki tisk je v tem in v drugih primerih dodal avtor razprave.

17	Kurent	1909	62	4	13,0
18	Mira	1911	34	4	8,5
19	<i>Milan in Milena</i>	1913	182	11	16,5
20	Tinica	1920	18	5	3,6
21	Grešnik Lenart	1921	80	7	11,1

Na seznamu del v Tabeli 1 vidimo daljše povesti in vse romane, razen romana *Nina*. Ta roman je v skupini del, v katerih se oblika [o, s, g] pojavi trikrat (*Nina*, Polnočnica, Poglavje o bradavici, Signor Antonio, Krona, Iz predmestja, Pred gostilnico, Greh, Vedomec, Smrt in pogreb Jakoba Nesreče, V svatba, Pravica za pravico, Pravična kazen božja). Pojavljanje oblike [o, s, g] v velikem številu del kaže na to, da raba ni bila strogo pogojena s temo, in da se raba te oblike ne more povezati s kakim obdobjem pisateljevega življenja. V štirih romanih (Slika 1) ima razpored nekaj podobnosti oblika [o, s, g] v rabi od začetka do konca dela, z eno ali dvema točkama kopičenja.

Slika 1: Pojavljanje oblike [o, s, g] v romanih Ivana Cankarja.

Že pri osnovnem vpogledu, pri pregledu skupine najdenih primerov, je opaziti, da je v isti povedi, v kateri se pojavlja oblika [o, s, g], pogosta raba besed, s katerimi se bralcu prenaša obvestilo o tem, *kako* so oči gledale. V skupini 329 najdenih primerov te besede se *kako*-prislovi v navedeni rabi pojavijo v 232 primerih. Vsi uporabljeni prislovi so navedeni na koncu dela (Priloga 1). Seznam vsebuje 102 različna *kako*-prislova. Samo enkrat je uporabljenih 46 prislovov s seznama, 23 prislovov se pojavi dvakrat, 11 prislovov trikrat in 22 prislovov štiri- ali večkrat.

2 Modeli rabe oblike [o, s, g]

2.1 Osnovni modeli – V primerih 1–6 so izrazi *OSG* ali *SGO* razširjeni s *kako*-prislovi. Ena ali dve besedi prideta za izrazom *OSG* ali pa se pojavita pred izrazom *SGO*.

- [1] Tudi glava je bila težka in brez misli, **oči so gledale zaspano**. (10: 140)
 [2] Stisnila se je ob zid, **široko so gledale oči**, ali videle niso ničesar. (11: 135)
 [3] Njeno telo je bilo kipeče, telo mlade žene, **oči so gledale toplo, razposajeno**. (10: 44)
 [4] **Nemirno, neodločno so gledale oči**, nikamor se niso ozrle naravnost, kakor prikrita bojazen je bila v njih. (12: 192)
 [5] Obraz je bil gladko obrit, **oči so gledale motno in nestalno**. (12: 338)
 [6] Malči je sedela na postelji, **zaspano in začudeno so gledale oči**. (11: 61)

Vzorčni primeri 1–6 bodo rabili za definiranje treh osnovnih modelov rabe izrazov *OSG* in *SGO*. S primeroma 1 in 2 definiramo model M_1 , s primeroma 3 in 4 model M_2 , in s primeroma 5 in 6 model M_3 (Tabela 2).

Tabela 2: Modeli rabe izrazov *OSG* in *SGO*, razširjenih s *kako*-prislovi.

Model	a	b
M_1	<i>OSG</i> + prislov	prislov + <i>SGO</i>
M_2	<i>OSG</i> + prislov 1, prislov 2	prislov 1, prislov 2 + <i>SGO</i>
M_3	<i>OSG</i> + prislov 1 in prislov 2	prislov 1 in prislov 2 + <i>SGO</i>

Model M_1 predstavlja izraz, ki vsebuje štiri besede, kot v primerih 1 in 2: *oči so gledale zaspano, široko so gledale oči*. Z razširjenjem tega modela nastane model M_2 . Doda se še en prislov, med oba prislova pa se postavi vejica, kakor v primerih 3 in 4. Izraz, sestavljen po modelu M_2 , vsebuje pet besed.

S postavljanjem veznika *in* namesto vejice med prislovoma, kakor je to v primerih 5 in 6, se pride do modela M_3 in izraza, ki šteje šest besed.

2.2 Izvedeni modeli

deli – Definirali bomo še štiri modele *MO*: MO_1 , MO_2 , MO_3 in MO_4 . Vzorčni primeri 7, 8 in 9 ustrezajo modelom MO_{1-3} .

- [7] In **topo** kakor prej **so gledale oči**, pol oslepele od solnca. (7: 190)
 [8] **Oči**, lepe, črne, **so gledale nestalno, brezizrazno**. (11: 14)
 [9] S sten **so gledale mrtvo in nemo** steklene židovske **oči**. (7: 61)

V modelih *MO* se ne pojavlja kompakten izraz s strogo določeno dolžino. Če bi v primeru 7 izpustili besedi *kakor prej* in prilastka *lepe* in *črne*, bi v primeru 8 videli, da se modela MO_1 in MO_2 zvedeta na modela M_1 i M_2 . Z drugim besednim redom v primeru 9 bi se model MO_3 zvedel na model M_3 . Modela MO_2 in MO_3 ohranjata nekaj kompaktnosti modelov M_2 in M_3 : *kako*-prislovi v njih so uporabljeni na isti način, med njimi je vejica oziroma veznik *in*. Lahko bi rekli, da so modeli MO_1 , MO_2 in MO_3 izvedeni iz modelov M_1 , M_2 , in M_3 , ki se pojavljajo kot osnovni.

Model MO_4 vidimo v primerih 10 in 11. Med dvema prilastkoma ni vejice ali veznika *in*, temveč ena ali več drugih besed.

[10] njene **oči so gledale mirno, skoro osorno** (12: 191)

[11] **oči, velike, sivorjave, so gledale nemirno, še komaj vzdramljeno** (15: 275)

2.3 Razpored po modelih – Od skupaj 329 primerov je 238 sestavljenih po enem od šestih modelov, ki smo jih definirali – 122 po strogo definiranih osnovnih modelih M in 116 po modelih MO .

Model 1 – V skupini vključenih primerov je model M_1 uporabljen 64-krat (Priloga 2 na koncu dela). V sklopu oblike M_{1a} , $OSG + prislov$ se nahajajo naslednji prislovi oziroma so uporabljene besede:

belo (17: 225; 19: 264), bistro (12: 232); dobrovoljno (20: 286), izbuljeno (11: 70), jasno (16: 180), kalno (19: 228); mirno (11: 36; 17: 324; 22: 65), motno (10: 97; 11: 42, 14: 108), mrtvo (8: 87; 10: 250), nemirno (7: 69; 9: 284; 14: 197; 17: 89), nestalno (11: 179), odkritosrčno (20: 70), otroško (8: 142), pametno (11: 202), plaho (10: 163; 23: 141), plašno (11: 66; 12: 265), prazno (9: 167; 20: 184), prešerno (18: 254); prijazno (10: 207), razposajeno (11: 22); resno (15: 54), sanjavo (12: 260), srepo (12: 343; 19: 224; 22: 71), svetlejšje (15: 207), široko (23: 10), topo (11: 198, 11: 223; 14: 140), trudno (12: 137), ukazovalno (14: 37), veselo (10: 55; 17: 109; 20: 280), zamišljeno (11: 17; 23: 185); zaspano (10: 146), žalostno (18: 107), začudeno (7: 156; 17: 234)

Vidimo, da se nekatere od navedenih besed se pojavljajo v večjem številu primerov. Redkeje je uporabljena oblika po modelu M_{1b} . Na ta način so uporabljeni prislovi:

hladno (10: 260), motno (11: 212); nemirno (11: 185); široko (11: 135; 16: 179); veselo (13: 111), mirmo (16: 178; 18: 247), osorno (16: 131), pijano (16: 124), zlovoljno (16: 118)

Model MO_1 – Ta model je uporabljen v 57 povedih. Kot tudi pri prejšnjem modelu se nekateri od uporabljenih *kako*-prislovov pojavijo ponovno. Enako prevladujejo dvozložne besede.

belo (10: 234; 10: 234; 13: 66); bistro (23: 175); čudno (10: 86); čudolepo (11: 78); izkušeno (10: 212); jasno (11: 169; 22: 87); lahko (10: 176); megleno (9: 28); mirno (15: 201; 15: 225; 17: 220); motno (9: 67; 10: 150; 15: 245; 16: 122; 17: 27; 23: 187; 9: 67); natanko (8: 142); nemirno (11: 95; 23: 37); nenaravno (11: 93); neprestano (20: 207); neprijazno (13: 54); nezadovoljno (12: 339); nezaupno (10: 76); plaho (21: 241); plašno (8: 26); predrzno (20: 208); preživo (12: 316); prestrašeno (9: 119); resno (15: 54); sanjavo (11: 55); srepo (12: 38); svetlo (20: 182); temno (12: 195); tiho (11: 182; 17: 80); topo (10: 271; 11: 190); trdo (22: 195); veselo (10: 270; 12: 166; 12: 335; 15: 260; 16: 58; 18: 278); zamišljeno (8: 60); zaspano (10: 108; 18: 277); zaupno (13: 146); zmerom (14: 253); žalostno (22: 122); živinsko (9: 272)

Model M_2 – Model M_2 je uporabljen redkeje kakor osnovna modela M_1 in M_3 . Najdenih je 10 primerov, osem po modelu M_{2a} , in dva po modelu M_{2b} (Priloga 3). Drugi *kako*-prislov je ponavadi daljša beseda z dvema ali več zlogi. Uporabljene so besede (zadnja dva para v primerih po modelu M_{2b}):

skrbno, trpeče (6: 252); plašno, nemirno (9: 212); sanjavo, zamišljeno (10: 36); toplo, razposajeno (10: 41); motno, zaspano (10: 69); resno, materinsko (11: 13); svetlo, globoko (14: 144) veselo, cukrenosladko (17: 232); srepo, nemirno (22: 100) nemirno, neodločno (12: 192)

Model MO_2 – Dva *kako*-prislova, razdeljena z vejico ali ločena od izraza *OSG* z drugimi besedami, sta navedena v petih primerih:

pobožno, udano (9: 287); nestalno, brezizrazno (11: 14); prešerno, hudobno (11: 60); motno, umirajoče (11: 106); stekleno, brezumno (20: 159)

Model 3 – Model M_3 je uporabljen v 48 povedih, 46-krat kot model M_{3a} in dvakrat kot model M_{3b} (Tabela 2):

Tabela 3: Raba modela M_3 v delih Ivana Cankarja.

		Knjiga, stran	
1	—	bistro in veselo	10 145
2	—	boječe in nezaupno	10 140
3	—	globoko in sanjarsko	7 36
4	—	globoko in tiho	20 89
5	—	hladno in trudno	11 237
6	—	jasno in mirno	15 189
7	—	jasno in toplo	10 28
8	—	jasno in veselo	23 117
9	—	jezno in nezaupljivo	10 29
10	—	kalno in hudobno	10 261
11	—	mirno in razumno	9 13
12	—	mirno in vdano	10 106
13	—	motno in brezizrazno	6 177
14	—	motno in megleno	7 227
15	—	motno in nestalno	12 338
16	—	motno in nemirno	15 242
17	—	motno in sanjavo	9 178
18	—	mrtvo in dolgočasno	7 155
19	—	mrtvo in dolgočasno	7 158
20	—	napeto in skrbno	12 134

21		— nedolžno in pametno	18	170
22		— nemo in začudeno	6	264
23		— nezaupljivo in skrbljivo	20	279
24		— pijano in motno	7	45
25	oči so gledale	— plaho in motno	11	26
26		— predrzno in surovo	12	99
27		— prešerno in odkrito	9	63
28		— razumno in izkušeno	20	284
29		— resno in srepo	11	161
30		— svobodneje in veseleje	6	168
31		— srepo in blodno	20	213
32		— strogo in lokavo	10	31
33		— surovo in spolzko	8	197
34		— temno in sovražno	18	89
35		— tiho in topo	7	59
36		— tiho in tuje	12	322
37		— tiho in začudeno	8	15
38		— veselo in čisto	21	32
39		— veselo in jasno	14	32
40		— vprašujoče in prestrašeno	7	103
41		— zamišljeno in neodkritosrčno	8	192
42		— zaupno in nedolžno	7	232
43		— zoprno in poželjivo	8	194
44		— žarko in motno	20	156
45		— živahno in razposajeno	11	12
46		— živo in veselo	20	52
47	zaspano in začudeno	—	11	61
		— so gledale oči		
48	topo in belo	—	18	56

V Tabeli 3 se jasno kaže pomembna lastnost modela M_{2a} . Če ne upoštevamo očitno namenoma ponovljenega para prislovov *mrtvo in dolgočasno* v kratkem besedilu Signor Antonio, ni nobenega drugega ponovljenega para prislovov z enakim besednim redom.⁴ (S spremenjenim besednim redom se pojavi *jasno in veselo, veselo in jasno*.) Pri ustvarjanju novega dela je pisatelj pazil, da se ne ponavlja. Ostane samo skrivnost samega postopka.

Model MO_3 – V skupini primerov po modelu MO_3 se dva *kako*-prislova v trdni povezavi, povezana z veznikom *in*, pojavita v enaintridesetih primerih. Vsi pari so se pojavili prvič:

jasno in hladno (6: 240); ljubeznipolno in proseče (6: 360); globoko in zamišljeno (7: 31); mrtvo in nemo (7: 61); svečano in pokroviteljsko (7: 67); topo in trudno (7: 98) pijano in motno (7: 122); veselo in radovedno (8: 99); raztreseno in zamišljeno (8: 217); zaupljivo in ljubeznipolno (9: 161); široko in boječe (10: 179); vodeno in nezaupljivo (11: 69); resno in pokojno (11: 92); sanjavo in zaspano (11: 211); kalno in neodločno (12: 114); vabljivo in vroče (12: 188); mrko in razbojniško (13: 56); bistro in nedolžno (14: 249); plaho in zadovoljno (15: 26); belo in topo (16: 105); nemirno in motno (16: 122); trdo in mirno (16: 191); nezadovoljno in nezaupno (17: 271) blago in ljubeznivo (17: 327); zabavljivo in zakotno (18: 232); svetlejšje in veselejše (19: 98)

2.4 Modela MO_4 in MO_5 – Med modele $M_1, MO_1, M_2, MO_2, M_3, MO_3$ je razporejeno 214 primerov. To je precejšen del skupine 232 primerov, v katerih so ob obliki [*o, s, g*] uporabljeni *kako*-prislovi. Štirinajst preostalih primerov z dvema prislovoma je razporejenih v razred MO_4 , štirje s tremi oziroma štirimi *kako*-prislovi pa v razred MO_5 .

Model MO_4 – Poleg primerov 10 in 11, ki sta navedena v 2.2, se model MO_4 pojavlja tudi v naslednjih primerih:

[1] oči z redkimi, rdečkastimi trepalnicami so gledale nekako zvito in obenem samozavestno (6: 171); [2] oči so gledale jasno, nekoliko začudeno (8: 53); [3] sive oči so gledale trdo, kakor zamaknjeno (20: 149); [4] oči so bile zelo lepe, velike, temne, in so gledale ponosno, skoraj neprijazno (17: 320); [5] oči so gledale zamišljeno, skoro jezno (23: 10); [6] megleno so gledale oči, kakor pijano (10: 247); [7] tako prijazno in tako neumno so gledale drobne pametne oči (11: 235); [8] resno in ne zadovoljno so gledale njegove oči (12: 148); [9] njegove oči so gledale zmerom bolj osuplo (18: 149) [10] pol hudomušno, pol sočutno so gledale oči (12: 329); [11] črne oči so gledale zvedavo in skoraj razposajeno izpod gospoko vzbočenih obrv (22: 150); [12] majhne oči so gledale naravnost name, zaspano, toda tako mirno in naravnost (24: 274)

V primerih 1–12 dveh *kako*-prislovov ne ločuje samo beseda *in*, kot v primerih, sestavljenih po modelu M_3 . Obvestilo o tem, *kako* so oči gledale, temelji na prislovu, ki je naveden prvi. Nato se to obvestilo dopolni ali modificira z navedbo drugega *kako*-prislova. Učinek, dosežen z uporabo prvega prislova, slabi ali se krepi.

⁴ V kratkem delu Signor Antonio je ponovljeno niz 28 besed, med njimi tudi izraz *mrtvo in dolgočasno*. Ponovljeno isto vsebino, ločeno samo z eno stranjo besedila, bralec hitro opazi, očitno je bila ponovitev namerna.

Model MO_5 – V predhodno navedenih modelih je bila oblika $[o, s, g]$ dopolnjena z enim oziroma dvema *kako*-prislovoma. Redko je uporabljeno večje število. Trije so uporabljeni v treh in eden v štirih primerih. Z izpustom prvega prislova v treh bi se primer vklopil v katerega od predhodnih *M*-modelov.

- [22] Njegove velike, rjave oči so gledale motno, nezadovoljno in samosvoje, kakor prej (7: 160)
- [23] lica so bila ozka, bela, oči so gledale čisto otroško, neumno in radovedno (8: 135);
- [24] oči so gledale mehko, globoko in sanjavo, kakor zaljubljena pesem (20: 184);
- [25] izpod košatih, osivelih obrvi so gledale bistro, veselo in brezskrbno, tudi nekoliko hudo-mušno (23: 121)

V nizu treh prislovov v primerih 22–25 zadnja dva povezuje veznik *in*. V paru *globoko in sanjavo* vidimo razliko glede na *globoko in sanjarsko* iz Tabele 3. Tudi drugih treh parov, povezanih z veznikom *in*, ni med prej navedenimi.

2.5 Združeni pogled na modele $M_2, MO_2, M_3, MO_3, MO_4$ – Med 107 primeri v tej skupini je poleg namenoma ponovljenega para, *mrtvo in dolgočasno*, najden samo en par prislovov, ki se je pojavil dvakrat. Enkrat je to v besedilu *Na večer*: »od čela mu je tekel znoj in njegove oči so gledale pijano in motno« (7: 45), drugič pa v besedilu *Ada*: »Na čelu in sencih so mu stale potne kaplje, oči pa so gledale pijano in motno.« (7: 122).

2.6 Primeri, v katerih se *kako*-prislovi ne pojavljajo – Izven opisanih *M* modelov ostane 97 primerov, v katerih prislovi niso uporabljeni.

Razred R_1 – V okviru te skupine je izpostavljen razred R_1 , ki vsebuje 42 primerov rabe oblike $[o, s, g]$ za opis nekaj tipičnih situacij. V primerih 1–3 gre za osebo, ki gleda v tla, v daljavo, v temo. Poleg teh treh je v razredu R_1 še 9 podobnih:⁵

- [1] Ni govoril gladko, skoro trepetal mu je glas in oči so gledale v tla. (16: 179)
- [2] njene oči so gledale v daljavo, v daljavi so bile njene misli. (14: 107)
- [3] Oči so gledale v mrak in so razločile špranjo v durih. (16: 237)

Gre za okoliščine, v katerih so možnosti za vidno omejene. Ruski pisatelji so pri opisih takega gledanja uporabljali izraz *nesmiselno*. V delih južnoslovanskih pisateljev opis pogleda v *tla* običajno ni dopolnjen s *kako*-prislovi. Podobno je tudi z opisom pogleda v *daljavo*, v *temo*. Vidimo, da so v precejšnjem številu primerov Pisatelji so te izraze postavljali na konec povedi.

⁵ [1] stisnjena so bila ustna in v tla so gledale temne oči (16, 120); [2] Ozrl se ni nikamor, oči so bile polzatisnjene in so gledale v tla. (16, 233); [3] upognjen vrat in život; oči so gledale v tla in so bile objokane (17, 210); [4] Utihnila je, njene ustnice so se smehljale in oči so gledale v daljavo. (17, 185); [5] Bog vedi, kaj je bilo v njegovih mislih; v daljno daljavo so gledale njegove oči. (17, 313); [6] oči so gledale naravnost, v daljno, daljno daljavo, preko šumečih gozdov (20, 136); [7] samo oči sem razločil v mraku; razločil sem jih, ker so gledale name (17, 94); [8] v pozni noči odpirala okna tu, tam, in da so gledale preplašene in radovedne oči po cesti navzgor in navzdol (21, 293); [9] skeleče, zaspane, napol še sanjajoče oči so gledale v noč (16, 209).

Cankar je izpuščal rabo *kako*-prislovov v sklopu oblike $[o, s, g]$ in pri opisih situacij, ki jih vidimo v primerih 4–7.

[4] oči niso videle razločno, gledale so kakor skozi umazano steklo (14: 170)

[5] motne oči so gledale kakor oči morivca (10: 46)

[6] iz tolstega, rdečega obraza so gledale drobne, zalite, lene oči (16: 126)

[7] Moje oči so bile nekoč zastrte: gledale so, kakor je ukazovalo srcé (13: 214)

V primeru 4 se oči, ki gledajo, primerjajo z očmi, ki gledajo skozi oviro. V omenjeni skupini je še devet podobnih primerov. V primeru 5 se pogled povezuje s smrtjo, z umiranjem. V tej skupini so še štirje primeri. V primeru 6 so ob samostalniki »oči« navedeni trije pridevniki. Takšno poved je bilo mogoče razbremeniti z izpuščanjem *kako*-prislova ob glagolu *gledati*. Najdeni so še štirje primeri, v katerih so ob samostalniki *oči* ravno tako uporabljeni pridevniki, izpuščeni pa so *kako*-prislovi ob glagolu *gledati*. V primeru 7 so oči, ki gledajo, »moje«. Izpuščeni so *kako*-prislovi, saj se z njihovo pomočjo prenaša predvsem vtis, ki ga ima o očeh, ki gledajo, zunanji opazovalec. Pripovedovalec sporoča, kaj sam vidi: *moje oči pa so gledale drugam* (13: 151), *tako so gledale popotnika moje oči* (20: 291). V omenjeni skupini je najdenih enajst primerov, v katerih ravno tako gledajo »moje oči«, »naše oči«.

Razred R_2 – Izven razreda R_1 ostane še 55 primerov, v katerih *kako*-prislov ni uporabljen. Uvrščeni so v razred R_2 . V okviru tega razreda je oblika $[o, s, g]$ v 24 primerih v isti povedi dopolnjena z obvestilom o objektu, na katerega so usmerjene oči, ki gledajo, v 3 primerih se sporoča, kaj oči vidijo, v štirih pa so uporabljeni podobni izrazi: *videle niso*, *niso videle ničesar*, *videle niso ničesar*, *niso videle nikogar*. Razred R_2 bi lahko z vidika naših kriterijev označili kot *drugo* ili *nerazporejeno*.

2.7 Popolna klasifikacija – Klasifikacija 329 primerov rabe oblike $[o, s, g]$ v Cankarjevih delih je navedena v Tabeli 4.

Na sliki 1 smo videli, da se v romanih oblika $[o, s, g]$ uporablja od začetka do konca dela. Tukaj vidimo, da je v romanih *Na klanecu* in *Hiša Marije Pomočnice* z enakim številom pojavljanja oblike $[o, s, g]$ podoben tudi njen razpored po modelih (Tabela 5). Tudi v romanih *Križ na gori* in *Milan in Milena* je podobna zastopanost.

Poved, ki vsebuje obliko $[o, s, g]$, je v rabi tako pri opisu moških kakor pri opisu ženskih literarnih oseb. V določenem številu takih povedi, pač glede na to, ali gre za moško ali žensko literarno osebo, so ravno tako enakovredno uporabljeni izrazi *njegove oči* (33 primerov) oziroma *njene oči* (32 primerov). V določenih primerih zaimki, tesno povezani s samostalnikom *oči*, oblikujejo kompaktne izraze: *njegove oči so gledale*, *so gledale njegove oči*, (16 primerov) *njene oči so gledale*, *so gledale njene oči* (15 primerov, Tabela 6).

Tabela 4: Klasifikacija skupine primerov.

Uporabljenih prislovov	Razred	Število primerov
en prislov	M_1	64
	MO_1	57
dva prislova	M_2	10
	MO_2	5
	M_3	48
	MO_3	30
	MO_4	14
trije prislovi	MO_5	4
prislov ni uporabljen	K_1	42
	K_2	55
skupaj povedi		329

2.8 Razredi kot tehnična rešitev – V Tabeli 5 so navedeni prislovi, ki so v skupini najdenih primerov najbolj frekventni: *veselo*, *mirno*, *motno* in *nemirno*. Vsak od njih je uporabljen tako samostojno, po modelih M_1 in MO_1 , kakor tudi v zvezi z drugim prislovom po katerem od ostalih M -modelov.

Tabela 5: Raba oblike [*o*, *s*, *g*].

	Razredi				Skupaj
	$M_1 + MO_1$	$M_2 + MO_2$	$M_3 + MO_3$	Ostalo	
motno	10	2	10	1	23
veselo	10	1	6	1	18
mirno	7	0	5	2	14
nemirno	8	3	2	1	14
<i>Na klanecu</i>	9	3	6	6	24
<i>Hiša Marije Pomošnice</i>	10	3	5	6	24
<i>Križ na gori</i>	4	1	3	5	13
<i>Milan in Milena</i>	4	1	2	4	11
njegove oči	14	2	8	9	33
njene oči	9	1	7	15	32

3 Prilaganje oblike [o, s, g]

Cankar je obliko [o, s, g] uporabljal kot element pripovedne tehnike, neodvisno od teme dela, od situacije, v kateri se literarna oseba nahaja, neodvisno od tega, ali je literarna oseba moški ali ženska, ali gre za mlajšo ali starejšo osebo. Sama oblika omogoča raznovrstne tehnične možnosti, različen besedni red, uporabo kompaktnih izrazov. Nase lahko veže druge dele povedi, kot so dodatna obvestila o pogledu in *kakor*-konstrukcije, s pomočjo katerih se opis razširi na slikovit način.

Na raznovrstnih tehničnih možnostih prilaganja oblike temeljijo obsežne slogovne možnosti njene rabe pri opisih dogodkov, v katerih se pojavljajo literarne osebe različnega videza in drže, v različnih psiholoških stanjih.

3.1 Prilaganje oblike [o, s, g] z izbiro *kako*-prislovov – Obsežen seznam *kako*-prislovov (Priloga 1, na koncu dela) je omogočil izbiro, s katero se je oblika [o, s, g] prilagajala značilnostim situacije, v kateri se je literarna oseba znašla, in njeni reakciji. Na seznamu so besede, ki so primerne za rabo tudi pri opisu gest in dejanj, ki jih literarna oseba izraža. Pestra je izbira besed, ki se lahko uporabijo za opis povsem različnih psihičnih stanj, tako tistih, ki so prežeta s pozitivnimi čustvi, kakor tudi tistih, ki se odlikujejo s turobnim razpoloženjem, psihičnim nabojem in bremenom, ki se nosi.

Na seznamu so besedni pari, s katerimi je mogoče izraziti ostre kontraste: (*toplo / hladno*), (*živahno / mrtvo*), (*mehko / trdo*), (*bistro / motno*), (*veselo / žalostno*), (*zadovoljno / nezadovoljno*), (*pametno / brezumno*), (*živahno / mrtvo*).⁶ Z obsežnega seznama prislovov je Cankar za prilaganje oblike [o, s, g] nekatere uporabil enkrat, druge pa je ponovil.⁷ Vendar pa je očitno stremel k temu, da zveze dveh *kako*-prislovov, ki jo je že uporabil, ne uporabi več.

Tabela 6 vsebuje primere, v katerih se pojavljata kompaktna izraza »oči so gledale« in »so gledale oči«, razširjena z zaimkoma *njegove* in *njene*. Pri opisu moških in ženskih literarnih oseb je intenzivnost rabe zaimkov *njegove* in *njene* ob obliki [o, s, g] enaka, vendar je različna struktura uporabljenih modelov (Tabela 5). Obstajajo tudi razlike pri izbiri *kako*-prislovov, ki so vključeni v ta sklop.⁸

⁶ Interpretacija tistega, kar se vidi, se giblje v širokem razponu. Komentar o tem vsebuje tudi Cankarjeva pripomba v delu *Bela krizantema*: *Oko vidi preveč in vidi premalo* (24: 270).

⁷ Med *kako*-prislovi, ki jih je Cankar uporabil enkrat z rabo oblike [o, s, g], so dvozložne besede redke, medtem ko je med tistimi, ki se pojavljajo štiri- in večkrat, polovica dvozložnih.

⁸ Pri iskanju odgovora na vprašanje, kdo je »nosilec pogleda«, se je Tone Smolej (1996: 26) dotaknil primera 27, ki smo ga navedli v Tabeli 3: »njene temnosive oči so gledale prešerno in odkrito, nobenih nemirnih sanj, nič nezadovoljnosti in nič hladnega razuma ni bilo v njih: otroške so bile, samo željne veselega uživanja, ljubezni in pomladi«. Po Smolejevem komentarju »nosilec pogleda je zlasti zaljubljen moški, ki ga je v pomlad prebudila lepotica« zasluži, da se tudi ostali primeri, v katerih se oblika [o, s, g] ob samostalniki *oči* razširja z zaimki *njegove* in *njene*, obravnavajo na podoben način.

Tabela 6: Izraza »njegove oči«, »njene oči« v sklopu oblike [o, s, g].

	»njegove oči so gledale«, »njene oči so gledale«	knjiga, stran		
1	njegove oči so gledale	— pijano in motno	7	45
2		— nemirno naokoli	7	69
3		— motno in megleno	7	227
4		— sanjavo, zamišljeno kakor poletna noč	10	36
5		— žalostno in solza za solzo je kapala iz njih	11	107
6		— svetlo, globoko, kakor v neznano čudo	14	144
7		— prijazni, svetli dom	16	245
8		— zmerom bolj osuplo	18	254
9		— belo, roke so se tresle na kolenih.	19	264
10	vodeno in nezaupljivo	11	67	
11	resno in ne zadovoljno	12	148	
12	kljub resnični skesanosti	14	253	
13	mirno	so gledale njegove oči	17	220
14	v daljno daljavo		17	313
15	vesel je bil in prikupen; res		18	232
16	že mu je bilo toplo v lica, že		19	98
1	njene oči so gledale	— vprašujoče in prestrašeno	7	103
2		— celo nekako plašno.	8	28
3		— prazno, naravnost, in niso videle	9	167
4		— drugam, drugod so hodile njene misli	11	55
5		— mirno, skoro osorno	12	191
6		— veselo in jasno	14	32
7		— ukazovalno	14	37
8		— v daljavo, v daljavi so bile njene misli	14	107
9		— naravnost, mirno in brez izraza	15	255
10		— jasno	16	180
11		— globoko in tiho, toda bile so mrtve	20	89
12		— žarko in motno, oboje hkrati	20	156
13	od tedaj	so gledale njene oči	12	193
14	v sanje		12	193
15	gledala ni nanj, v pomlad		17	188

Kako-prislovi se pogosteje uporabljajo, kadar gre za *njegove oči*. Nekaj jih je uporabljenih v obeh primerih (*mirno, nemirno, motno, veselo, zamišljeno*), vendar pa jih večje število ni uporabljen v obeh primerih:

njegove oči: {belo, globoko, izkušeno, megleno, mirno, motno (2), mrko, nemirno (2), nezadovoljno, nezaupljivo, osuplo, pijano, razbojniško, resno, sanjavo, svetlo, topo, veselo, vodeno, zabavljivo, zakotno, zamišljeno, žalostno}

njene oči: {boječe, globoko, jasno, mirno, motno, nedolžno, nemirno, odkrito, plašno, prazno, prestrašeno, prešerno, široko, tiho, ukazovalno, veselo, vprašujoče, zamišljeno,- zaupno, žarko}

3.2 Uravnavanje s pomočjo *kakor*-konstrukcije – S primerjalno *kakor*-konstrukcijo v sklopu povedi, v kateri se uporablja oblika [*o, s, g*], se povečajo slogovne možnosti. Preprost način rabe vidimo v povedih, v katerih je *kakor*-konstrukcija neposredno povezana z izrazi *OSG* in *SGO*: *kakor skozi platno so gledale oči; kakor skozi meglo so gledale oči; oči so gledale kakor skozi motne naočnike*. Gledanje oči, o katerih se pripoveduje, se primerja z očmi, ki so gledale ob neki drugi priložnosti, ali z drugimi očmi, ki vidijo nekaj drugega. Pisatelj je razširil poved tako, da je uvedel okoliščine, ki z očmi, ki gledajo, povezuje podobnost, opisano s *kako*-prislovom v sklopu oblike [*o, s, g*].

V Tabeli 7 so navedeni primeri, v katerih oblika [*o, s, g*] nase veže *kako*-prislove, ki so del *kakor*-konstrukcije. Slikovitost opisa se okrepi, pomen prislova pa se precizira. S prislovi v sklopu *kakor*-konstrukcije so izbrane lastnosti, na katerih temelji primerjava.

Tabela 7: Uporaba primerjav pri opisu oči, ki gledajo.

			Knjiga, stran	
1	motno, nezadovoljno samosvoje	kakor prej	7	160
2	jasno, nekoliko začudeno	kakor gledajo oči dveletnih otrok	8	53
3	strogo in lokavo	kakor zmerom	10	31
4	sanjavo, zamišljeno	kakor poletna noč	10	36
5	plaho in motno	kakor da bi bile ugledale nekaj neznanega	11	26
6	resno in pokojno	kakor gledajo oči starca, ki je opravil z življenjem	11	92
7	srepro	kakor da bi mi hotele privihati rokave prav do ramen	12	38
8	trudno	kakor izpod težkega bremena	12	137
9	svetlo, globoko	kakor v neznano čudo, v daljno lepoto	14	144
10	nemirno	kakor blodeče v vročici	14	197
11	bistro in nedolžno	kakor iz otroškega obraza.	14	249

12	motno	kakor skozi pajčolan sanj, ostalih izza noči	17	27
13	nemirno	kakor da se boje nečesa temnega	17	89
14	tiho in topo	kakor navzgor obrnjene punčice mrtvega človeka	19	59
15	nedolžno in pametno	kakor nekoč	19	170
16	trdo	kakor zamaknjeno	20	149
17	žarko in motno	kakor skozi roso, v solncu umirajočo	20	156
18	stekleno, brezumno	kakor iz praznote v praznoto	20	159
19	mehko, globoko in sanjavo	kakor zaljubljena pesem	20	148
20	veselo in čisto	kakor v spomladansko jutranjo zarjo	21	32
21	srepro, nemirno	kakor da bi iskale greha	22	100
22	bistro, veselo in brezskrbno, tudi nekoliko hudomušno	kakor oči dvajsetletnega fanta	23	29

V Tabeli 7 vidimo prislove, katerih uporaba se je ponovila: *nemirno* (primeri 10, 13 in 21), *motno* (1, 5 in 12), *globoko* (9 in 19), *sanjavo* (4 in 19), *nedolžno* (11 in 15), *bistro* (11 in 22), *veselo* (20 in 22). Prislove *začudeno*, *srepro*, *globoko*, *tiho*, *svetlo* iz Tabele 7 vidimo tudi v prvem, tretjem in zadnjem primeru v naslednji skupini. Oči, ki gledajo, se pri ponovljeni rabi *kako*-prislova, primerjajo z očmi, ki gledajo v nekih drugih okoliščinah.

oči so gledale	nemo in začudeno kakor bi plulo mimo njih brez prestanka čudovito neznano življenje iz oddaljenega sveta	(6: 264)
	mrtvo in dolgočasno, kakor da se spominjajo samo še nejasno nečesa lepega, razkošnega, kar je minilo že pred davnim, davnim časom	(7: 155)
	tiho in začudeno, kakor da se spominjajo nečesa nerazumljivega, kar so videle bogvekjé, pred davnim časom	(8: 15)
	kakor oči morivca, ko se je sklonil k dami in, ko je potem vstal, stopil na sredo sobe ter vzdignil roko k svetilki, ki je visela od stropa	(10: 460)
	name tako srepro, kakor da bi mi hotele privihati rokave prav do ramen in odpeti bluzo.	(11: 38)
	svetlo, globoko, kakor v neznano čudo, v daljno lepoto, ki ni dana vsakomur, da jo ugleda	(14: 144)

4 Izbira razreda, prilagajanje oblike [o, s, g] in dolžina povedi

Raba več različnih modelov in prilagajanje s pomočjo *kakor*-konstrukcije se v veliki meri kaže v dolžini povedi, v kateri je uporabljena oblika [o, s, g]. Razpored skupine najdenih 329 povedi po dolžini, merjeni s številom besed, je naveden v Tabeli 8.

Tabela 8: Razpored skupine primerov po dolžini povedi.

Število besed	Število povedi
– 9	11
10 – 19	105
20 – 29	118
30 –	105
	339

Značilno je variiranje v širokom obsegu. Kratke povedi do deset besed so redke, enako pa so zastopane povedi v treh naslednjih razredih. Gre za odliko, ki se ne sklada z razporedom povedi po dolžini, ki je značilen za celotno Cankarjevo delo.⁹

Variiranje dolžine povedi v skupini najdenih primerov je posledica prilagajanja oblike [o, s, g]. Na dolžino povedi je vplivala tudi uporaba opisnih pridevnikov ob samostalniku *oči*. Gre za dolg seznam 76 različnih pridevnikov, pri čemer se jih veliko pojavlja tudi v ponovljeni rabi.¹⁰ Obliko [o, s, g] je spremljal tudi pojav naslednjih samostalnikov v isti povedi: *obraz* (116), *lice* (66), *ustnice* (57). Ob teh samostalnikih so pogosto navedeni pridevniki in *kakor*-konstrukcije v njihovem slikovitem opisu. Gre za elemente, ki pripadajo širokemu *slogovnemu polju* s samostalnikom *oči* v osrednjem delu.¹¹ Obliko [o, s, g] tako najdemo v povedih različnih dolžin.¹²

5 Zaključek

Raba prislova ob glagolu *gledati* je rabila za klasifikacijo 329 povedi, v katerih se pojavlja oblika [o, s, g]. V 97 povedih prislov ni uporabljen, med ostalimi razredi pa so vidni trije strogo definirani modeli. Skupno jim je, da vsebujejo kompaktno izraze *oči so gledale* in *gledale so oči*. Ravno tako je pomembno poudariti, da je Cankar očitno stremel k temu, da v sklopu oblike [o, s, g] ne ponavlja dveh prislovov, ki ju je

⁹ Razpored povedi v Cankarjevih delih glede na dolžino je raziskoval Primož Jakopin. Upadanje deleža povedi, ki vsebujejo več kot dvanajst besed je občutno (Jakopin 2001: 477–78). Samo za primerjavo, povprečna dolžina povedi v petem poglavju dela *Hlapec Jernej in njegova pravica* je 12,3 (Kelih, Grzybek 2005: 37).

¹⁰ Seznam pridevnikov je naslednji: bele (4), bolne, brezdanje, čiste, črne.

¹¹ O rabi termina *slogovno polje* glej (Mayenowa, 2009: 216–18).

¹² Zasluži, da se razišče razmerje delov v daljših povedih, v katerih se pojavlja oblika [o, s, g]. V njih je opažena pogosta uporaba ločila podpičje [;]. V skupini 329 povedi se to ločilo vsaj enkrat pojavi v 159 povedih. V 32 povedih se pojavi dvakrat, v 11 povedih pa trikrat.

že uporabil v kakšnem delu, ki ga je ustvaril prej. Kakor drugi pisatelji je tudi Cankar običajno opuščal širše obveščanje o tem, *kako* oči gledajo, če je šlo za pogled *v tla*, *v daljavo*, *v temo*.

Rabo oblike [o, s, g] je Cankar potrebam besedila prilagajal na različne načine, predvsem z izbiro besed, s pomočjo katerih je v opis postavil obvestilo o tem, *kako* oči gledajo. To je dosegal z uporabo obsežnega seznama prislovov ob glagolu *gledati*. Tako se oblika [o, s, g] pojavlja v opisih različnih psiholoških stanj in raznih situacij, v katerih vidimo tako moške kakor tudi ženske literarne osebe.

Skupina primerov, v katerih je Cankar uporabil obliko [o, s, g], se odlikuje s precejšnim variiranjem dolžine povedi v širokem razponu, s precejšnjim deležem povedi, ki vsebujejo več kot trideset besed. V nekaterih primerih je na dolžino povedi vplivalo prilagajanje oblike [o, s, g] s pomočjo *kakor*-konstrukcij, pri čemer je s primerjavo dopolnjeval obvestilo o tem, kako oči gledajo. Poleg tega je na dolžino povedi vplivala tudi uporaba pridevnikov ob samostalniki *oči*, potem še vključevanje obvestila o drugih delih obraza, kakor so *ustnice*, *lica*, *obrvi*, *čelo*, v isto poved, v kateri se rabi oblika [o, s, g]. S takim prilagajanjem oblike [o, s, g] so precej povečane možnosti njene rabe za opise tako moških kot tudi ženskih literarnih oseb v povsem različnih okoliščinah, v katerih se izražajo razna psihična stanja.

Priloga 1. Prislovi, uporabljeni v isti povedi ob obliki [o, s, g]

enkrat se pojavijo: blago, brezizrazno, brezskrbno, brezumno, cukrenoslado, čudno, čudolepo, dobrovoljno, dolgočasno, hudomušno, izbuljeno, lahko, ljubeznivo, lokavo, materinsko, mehko, mrko, napeto, natanko, neodkritosrčno, osuplo, proseče, samozavestno, svobodneje, trpeče, ukazovalno, vablljivo, vdano, veseleje, veselejše, vodeno, vroče, vzdrumljeno, zabavljivo, zadovoljno, zakotno, zaupljivo, zlovoljno, zmerom, zoprno, zvedavo, zvito, žarko, živahno, živinsko, živo; **dvakrat se pojavijo:** čisto, hudobno, jezno, izkušeno, ljubeznipolno, nemo, neodločno, neprijazno, neumno, otroško, pametno, predrzno, prestrašeno, prijazno, razumno, radovedno, skrbno, surovo, svetlejš, temno, toplo, zaupno, žalostno; **trikrat se pojavijo:** hladno, kalno, megleno, nedolžno, nestalno, nezaupljivo, nezaupno, prazno, prešerno, trdo, trudno; štiri- in večkrat se pojavijo: (v oklepajo število prikazov): nezadovoljno (4), plašno (4), razposajeno (4), široko (4), bistro (5), globoko (6), sanjavo (6), plaho (6), resno (6), belo (7), mrtvo (7), srepro (7), začudeno (8), tiho, (8) zaspano (8), jasno (9), topo (10), zamišljeno (10), nemirno (14), mirno (14), veselo (20), motno (23)

Priloga 2 – Model M_1

[1] njegove *oči so gledale nemirno* naokoli (7: 69); [2] *lica so se podaljšala in oči so gledale začudeno* (7: 156); [3] *oči so gledale otroško* in telesa so bila nerazvita (8: 142); [4] *oči so gledale mrtvo* izpod košatih obrv (8: 87); [5] *oči so gledale nemirno* in obrvi so se tresle (9: 284); [6] njene *oči so gledale prazno, naravnost*, in niso videle ničesar (9: 167); [7] *rjave, svetle oči so gledale veselo*, čelo je bilo visoko (10: 55); [8] *oči so gledale motno*; trudna je bila (10: 97); [9] glava je bila težka in brez misli, *oči so gledale zaspano* (10: 146); [10] obraz je bil bel, prozoren, *oči so gledale plaho* (10: 163); [11] male, okrogle *oči so gledale prijazno* (10: 207); [12] gosposko oblečena in ponosna, *hladno so gledale oči* (10: 260); [13] obraz ji je gorel, *oči so gledale zamišljeno* (11: 17); [14] *ustnice so se široko smejale, oči so gledale razposajeno* (11: 22); [15] *oči so gledale mirno*, punčice so bile obrnjene malo navzgor (11: 36); [16] *oči so gledale motno* in so gledale vse rdeče (11, 42); [17] komaj

se je malo branila, *oči so gledale plašno* (11, 66); [18] glava mu je klonila, *oči so gledale izbuljeno* in so plamtele (11: 70); [19] stisnila se je ob zid, široko so gledale oči, ali videle niso ničesar (11: 135); [20] samo *oči so gledale nestalno*, senca je bila med njima (11, 179); [21] bled in razoran je bil njegov obraz, *nemirno so gledale oči* (11: 185); [22] *oči so gledale topo* izza oteklih trepalnic (11: 198); [23] nosila je dolgo kito z lepim rdečim trakom, *oči so gledale pametno* (11: 202); [24] ustnice so mu bili ožgane, *motno so gledale oči* (11: 212); [25] lica so mu bila sivo-bleda, *oči so gledale topo* (11: 223); [26] *oči so gledale trudno* kakor izpod težkega bremena (12: 137); [27] telo mu je bilo lahko in gibko, *bistro so gledale oči* (12: 232); [28] na čelo je padalo par črnih kodrov, *oči so gledale sanjavo* (12: 260); [29] moje velike in neumne *oči so gledale plašno* (12: 265); [30] okrogle so bile njene ustnice in *oči so gledale srepro* izpod strnjjenih obrvi (12: 343); [31] njegov resni obraz se je popolnoma zjasnil, *veselo so gledale oči* iz svetlih lic (13: 111); [32] njene *oči so gledale ukazovalno*, njene ustnice pa so bile debele (14: 37); [33] *oči so gledale motno* in so bile v kotih zakrvalvele. (14: 108); [34] star in prsten je bil njegov obraz, njegove zakrvaljene *oči so gledale topo* (14: 140); [35] njene velike črne *oči so gledale nemirno*, kakor blodeče v vročici (14: 197); [36] male, sive *oči so gledale resno* (15: 54); [37] *oči so gledale svetlejše* (15: 209); [38] *zlovoljno so gledale oči* (16: 118); [39] pijano *so gledale oči* učitelja in župana (16: 124); [40] *osorno so gledale oči*; tudi ustnice so se gibale (16: 131); [41] *mirno so gledale oči*, deleče vsemu svetu oproščenje (16: 178); [42] široko so gledale oči, ustnice pa so se nasmehnile (16: 179); [43] tudi njene *oči so gledale jasno* (16: 180); [44] ustnice se niso premeknile in polodprte *oči so gledale mrtvo* (16: 250); [45] *oči so gledale nemirno*, kakor da se boje nečesa temnega (17, 89); [46] *oči so gledale veselo*, ustnice so se smehljale (17: 109); [47] *oči so gledale belo*, ustnice se niso premeknile (17: 225); [48] samo *oči so gledale začudeno* (17: 234); [49] ustnice se niso zgenile in tudi *oči so gledale mirno* (17: 324); [50] Njegove *oči so gledale žalostno* in solza za solzo je kapala iz njih (18: 107); [51] *mirno so gledale oči*, ustnice so se prešerno smehljale (18: 247); [52] *oči so gledale prešerno* in so pričale vsemu svetu (18: 254); [53] rdeča ustna so bila zlovoljno napeta, *oči so gledale srepro* (19: 224) [54] njegove *oči so gledale belo* (19: 264); [55] bled in star je bil v lica, udrti *oči so gledale kalno* (19: 280); [56] *oči so gledale prazno*, brez duše in brez misli (20: 184); [57] *oči so gledale veselo*, ozka lica so bila zardela (20: 280); [58] drobne *oči so gledale dobrovoljno* (20: 286); [59] *oči so gledale odkritosrčno*, nobene grenke misli ni bilo v njih (20, 70); [60] *oči so gledale mirno*, od nekod iz daljave (22: 65); [61] te *oči so gledale srepro* iz takih daljav in globočin (22: 71); [62] zameglele *oči so gledale široko* in niso razločile ničesar (23: 10); [63] njen obraz je bil izmučen, bolan od skrbi, *oči so gledale plaho* (23: 141); [64] *oči so gledale zamišljeno*, bile so vdane in mirne (23: 185)

Priloga 3 – Model M_2

[1] Oči so gledale skrbno, trpeče (6: 252) [2] ustnice nekoliko stisnjene, a *oči so gledale plašno, nemirno* (9: 212); [3] njegove *oči so gledale sanjavo, zamišljeno* kakor poletna noč (9: 36); [4] njeno telo je bilo kipeče, telo mlade žene, *oči so gledale toplo, razposajeno* (9: 36); [5] vročina je izginila iz težke, utrujene glave in *oči so gledale motno, zaspalo* (10: 69); [6] obraz ji je bil zdrav in rdeč, nekoliko grob, *oči so gledale resno, materinsko* (11: 13); [7] *nemirno, neodločno so gledale oči* (12: 232); [8] njegove *oči so gledale svetlo, globoko*, kakor v neznano čudo (14: 144); [9] drobne, zalite *oči so gledale veselo, cukrenosladko* (17: 232); [10] drobne *oči so gledale srepro, nemirno*, kakor da bi iskale greha (22: 100)

VIRI IN LITERATURA

- Ivan CANKAR, 1967–76: *Zbrano delo*. Ljubljana: Državna založba.
- Miran HLADNIK, 2009: Iz kakšnega testa so slovenski junaki. *Telo v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. Ur. Mateja Pezdirc Bartol. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani. 61–72. [Na spletu](#).
- Primož JAKOPIN, 2001: O nekaterih kvantitativnih kazalcih v slovenskem jeziku. *Slovenski knjižni jezik - aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje*. Ur. Ada Vidovič Muha. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete (Obdobja, 20). 471–82.
- Primož JAKOPIN, 2007: On Text Corpora, Word Lengths, Andword Frequencies in Slovenian. *Contributions to the Science of Text and Language*. Ur. Peter Grzybek. Dordrecht: Springer (Text, Speech and Language Technology, 31). 171–85.
- Emmerich KELIH, Peter GRZYBEK, Gordana ANTIĆ, Ernst STADLOBER, 2005: Quantitative Text Typology The Impact of Sentence Length. *Contributions to the Science of Text and Language*. Ur. Peter Grzybek. Dordrecht: Springer (Text, Speech and Language Technology, 31).
- Marija Renata MAYENOWA, 2009: *Teorijska poetika*. Prevedla B. Rajčič. Beograd: Službeni glasnik.
- Tone SMOLEJ, 1996: Cankar kot sprejemnik Zolajevega romana L'Oeuvre. *Jezik in slovstvo* 42/1. 21–30.

SUMMARY

In Ivan Cankar's works, there are frequent sentences in which the noun *oči* 'eyes' is used in the description of a character's appearance, behavior, and mental state. In this article, attention is focused on sentences in which the verb *gledati* 'to look' is used with the noun *oči*. A total of 329 such sentences have been singled out in Cankar's prose works. Among them, there are 157 sentences in which the compact form *oči so gledale* 'the eyes were looking' (*OSG*) was used, and 19 sentences with the *so gledale oči* 'looking were the eyes' (*SGO*). There are also 153 sentences in which these three words are separated by other words.

Along with the noun "eyes" and the verb "to look," in 232 sentences there are also words that convey to the reader how the eyes were looking (how-adverbs) and 97 sentences without them. Sentences in which how-adverbs are used were classified using eight models that were defined regarding the number of how-adverbs and their position in the sentence. In sentences composed according to models M_1 , M_2 , and M_3 , compact expressions with four, five, or six words appear. Model M_1 contains one how-adverb—e.g., *oči so gledale zaspajo* 'his eyes were looking sleepily'. Two adverbs separated by a comma belong to the M_2 model—e.g., *oči so gledale toplo, razposajeno* 'his eyes were looking warmly, openly'. Two how-adverbs with a conjunction *in* 'and' are classified as the M_3 model; for example, *oči so gledale motno in nestalno* 'the eyes were looking blurrily and erratically'. Models MO_1 , MO_2 , MO_3 , and MO_4 , similarly to M -models, contain one or two how-adverbs, but unlike them, other words appear between the adverbs and the individual words in the *OSG* and *SGO* phrases. Sentences in which more than two adverbs are used are rare. Four such sentences are classified as the MO_5 model.

A group of 97 examples in which no adverbs were used was divided into two classes. One class contains sentences in which a person is looking to the ground, into the distance, or into the night, as well as sentences in which the eyes that are looking are the eyes of the narrator himself. The remaining 55 sentences were grouped in the other class.

Cankar used the phrase *oči so gledale* in describing both male and female characters in various situations. Remarks about how the eyes were looking are contained in the description of various psychological states. The description is adjusted by choosing how-adverbs with the verb *gledati* and by choosing adjectives with the noun *oči*. In some sentences, the phrase *oči so gledale* was found in the composition of the as-construction, used in the vivid description based on the comparison.

The considerably frequent use of the phrase *oči so gledale* in Ivan Cankar's works is based on the choice of certain models, the how-adverbs with the verb *gledati*, and the adjectives with the noun *oči*. The author increased the wide possibilities of combining these elements by using as-constructions and comparisons. The length of the sentences in which these elements are distributed varies widely. With such an action, diversity in Cankar's works becomes more expressed as the main feature of the description of the eyes that look.